

Így hát hiába tett igazságot a talpasi munkásnép. És hiába tesz igazságot országunk más falvainak népe! A nép önerején nyert igazság csak egy napig tart, hogy a következő napon annál nagyobb legyen az igazságtalanság.

A nép hiába lázad fel. A hatalom ellenségei kezében van, akik kegyetlenül megbüntetik a nép bármilyen mozgolódását. Mi a vérünket és a vagyonunkat adjuk oda a katonaságnak. De ha arról van szó, hogy a munkások ellenségeit védjük meg, akkor éppen a mi fiaink és testvéreink lönek le minket.

Most mindenki felteszi a kérdést, hogy hiábavaló-e a nép minden megmozdulása, hogy megváltsa magát a bajtól és a pusztulástól.

Ne vesítsétek el a reményt! Nagy az elnyomás és nehéz a mi kinünk, de megszabadítjuk magunkat.

Nem lázadással. Úgy nem. A szalma hamar gyullad, de rövid ideig ég. Ami gyorsan támad, hamar el is múlik. Így van ez a nép haragjával is. Ha a nép fellázad, felkél, s azt látja, hogy nem viszi semmire, mert a hatalom erősebb, másnap elhagyja magát, elveszti reményét.

A jelszó: ne siessünk!

Nagyon jól tudjuk, és érezzük, hogy nehéz a kín, és keserű az elnyomás, de miért rontsuk el dolgunkat.

Sem lázadással, sem felkeléssel nem segítünk magunkon, anélkül, hogy segítenénk magunkon a törvény útján.

De hogyan?

A törvények most a hatalom kezében vannak, amely úgy forgatja azokat, ahogy neki jólesik. Ezek a törvények a nép kezébe kell hogy kerüljenek.

De ez [csak] a szociáldemokrácia útján lehetséges!

Szervezkedjék a nép a szociáldemokrácia jegyében. Gyűljünk össze mindnyájan a szociáldemokrácia jegyében, és amikor mind együtt leszünk, a miénk lesz a hatalom is!

De menjen minden csendben. Senki se lázadjon fel! Ma még nem jött el az ideje. Még nem érett meg az alma, ne szedjük le. Ha már megérett — megrázzuk a fát, s az almák az ölünkbe hullanak. Várjunk csendben, és ne legyünk olyanok, mint a tajtékozó tenger!

I. S.²

D

1904 jan. 23

Gr. Tisza István miniszterelnök levele Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a román-lakta vármegyék főispánjaival folytatandó értekezletek tárgyában

ME 1904 — XIV — 152 (412)

(Gépelte fogalmazvány)

Magyar királyi miniszterelnök

Titkos

Budapest, 1904. évi január hó 23-án

Tisztelt Barátom!

... A román nemzetiségi mozgalomra kiváló súlyt óhajtván helyezni¹ a románság lakta vármegyék főispánjait több csoportban bizalmas értekezletre hívom meg, mely megbeszéléseknek a /. alatt idezárt kérdőív fogja az alapját képezni. Amint a kérdőívből látni fogod, a tervbe vett érte-

² Feltehetően *Salusinszky Ignác* fővárosi szociáldemokrata funkcionárius.

¹ A fekete ceruzával kihúzott (közlésünkben kipontozott), gépelte szöveg a következő: „Bukaresti követ-ségünknek sűrűbben érkező jelentéseiből arról győződtem meg, hogy a román kultúrliga — úgy látszik — megint meg szándékozik mozdulni. Nehogy a „nemzeti kérdés”-nek ez újabb felvetése bennünket készületlenül találjon”. — Fogalmazta *Klebelsberg* (jan. 13), látta *Romy Béla* min. tanácsos (jan. 15), felülvizsgálta *Tarkovich József* államtitkár (jan. 16), kiadta gr. *Tisza István* miniszterelnök (jan. 23).

kezleteken olyan tárgyak is megbeszélés tárgyát fogják képezni, melyek a te ügykörödet is közelebből érdeklik. Nem tartanám kívánatosnak, hogy az akció mostani kezdetleges stádiumában közelebbi adatok beszerzése által feltűnést keltsünk, s így a tanfelügyelőknek és egyéb vidéki közegeknek bevonását mellőzendőnek vélném. Hogyha azonban főleg a román főpapságra, lelkészi karra és papnevelő intézetekre az alattad álló minisztériumban már rendelkezésre állnának bizonyos értesülések, köszönettel venném, ha azokat velem annak megjegyzése mellett közölni méltóztatnál, hogy van-e olyan szakreferensed, aki a kilátásba vett politikai természetű és rendkívül diszkrét jellegű megbeszélésekben részt vehetne.

Kiváló tisztelettel:
Tisza

E

1904 jan. 27

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszevele gr. Tisza István miniszterelnöknek a román nemzetiségi mozgalom tárgyában indított kormányzati akcióval kapcsolatban

ME 1904 — XIV — 152 (565)

Vallás és közoktatásügyi miniszter
Budapesten, 1904. január 27.
Titkos

Tisztelt Barátom!

A román nemzetiségi mozgalom ellensúlyozása tárgyában e hó 23-án hozzám intézett nagybecsű leveledre válaszolva, tisztelettel közlöm, hogy a vezetésem alatt álló minisztériumban alig vannak a szóban levő cél érdekében felhasználható adatok. A lelkészek politikai magatartására vonatkozó adatok rendesen a segélyezéssel kapcsolatban kéretnek be esetről esetre az illetékes főispánoktól, kiknek jelentései azonban sokszor ellentmondók és változók. Amennyiben azonban az ezen jelentésekben foglalt anyag esetleg felhasználható volna, az a főispánok előtt ügyis ismeretes.

A görögkeleti román ügyeknek dr. Gömörö Oszkár miniszteri tanácsos, a görög kat. ügyeknek pedig dr. Várady L. Árpád c. püspök, osztálytanácsos a szakelőadói a vezetésem alatt álló minisztériumban, és meg kell még említenem, hogy Molnár Viktor, államtitkári teendővel megbízott miniszteri tanácsosom, mint erdélyi ember, nagyon jól ismeri az ottani nemzetiségi viszonyokat. Hatásköröm szempontjából azonban nem tartom okvetlenül szükségesnek, ez uraknak az értekezletre leendő meghívását.

Kötelességemnek tartom még megjelölni mindazon egyéneket — ha ugyan általad is nem szemeltettek már ki —, akikről gondolom, hogy tán értékes információkat nyújthatnának. — Ezek: Jancsó Benedek dr. budapesti VI. ker. áll. főgimnáziumi tanár és Moldovány Gergely dr. kolozsvári ny. r. egyetemi tanár.

Kiváló tisztelettel vagyok igaz híved
Berzeviczy